

SREDNJA TEHNIČKA ŠKOLA - SOMBOR

**SEMINARSKI RAD
IZ FILOZOFIJE**

TEMA:

**TOMA AKVINSKI
O SUŠTINI I BIĆU**

**Profesor:
Miloš Rastović**

**Učenik:
Ivica Dožanin**

Sombor, Mart 2007.

O TOMINOM ŽIVOTU

Toma Akvinski je rođen 1225. godine u imućnoj porodici u južnoj Italiji. Bio je najmlađi sin i kako je tada bio običaj da najmlađa deca plemića odu u svetu službu, tako je morao i on. Tada su očevi slali decu u svetu službu jer su u srednjem veku svećenici, biskupi i pape imali veliki uticaj na kraljeve i vladare, a neki su bili i moćniji od samih kraljeva. Tomini roditelji su hteli da ode u red benediktanaca koji je bio poznat po tome što učenici tog reda postaju biskupi, nadbiskupi, pa čak i same pape. Toma je zato već kao petogodišnjak išao u Monte Cassino - benediktansku školu. Tada je već pokazao „težnju za znanjem“ i to dubokoumnim pitanjem kojim će se tokom života dosta baviti: „**ŠTA JE TO BOG?**“.

Školovanje je nastavio u Napulju i tada se hteo priključiti Dominikanskom redu, ali je naišao na otpor roditelja jer je to bio siromašni red i nije pružao napredak ka titulama. Bio je godinu dana zatočen od roditelja i braće da bi tada ponovo mogao da se vrati u Dominikanski red. Dominikanski poglavari, videvši Tominu odlučnost kod roditelja, poslali su ga na školovanje u Keln kod Alberta Velikog. Toma je bio ćutljiv i zato su ga na sveučilištu u Kelnu zvali „muklim volom“. Ali, Albert nakon jedne žustre rasprave rekao je da će Toma (mukli vol) tako zamukati da će ga ceo svet čuti što mi danas svedočimo da je istina. Toma je ubrzo postao veliki teolog i filozof. Već je sa 23 godine počeo da predaje u Parizu. Predavao je u Rimu i Napulju. Iako je bio veoma učen i svestan toga ostao je ponizan. Dao je veliki doprinos teologiji, ali i srednjevekovnoj filozofiji. Pored toga, pisao je i pesme od kojih se neke i danas pevaju na crkvenim obredima. Najznačajnija je svakako poema „HVALI SION SPASITELJA“. Imao je 49 godina kada je preminuo -1274. Kao crkveni naučitelj proglašen je 1567. Sem toga što je crkveni naučitelj Toma Akvinski je svetac - Sveti Toma Akvinski (treba ga razlikovati sa sv. Tomom apostolom), a u katoličkoj crkvi se slavi 28. januara. Za života napisao je brojna dela, a razmatrao je brojne probleme koje su postavili filozofi pre njega, pa i on sam. Problemi nisu bili samo teološki: postoji li Bog, o spoznaji Božjih osoba, o nevernicima, o strašnom sudu, njegovom vremenu i mestu nego i opšti filozofski: šta je logika, filozofija, istina, etika, politika i problem koji ću probati što bolje objasniti, a to je problem **BICA I BITI (SUŠTINE)**.

O BIĆU I BITI (SUŠTINI)

Toma se oslanjao na Aviceninino učenje to jest na Aristotelovu *METAFIZIKU*. Jedan od glavnih, temeljnih filozofskih problema mu je bio pre svega shvatiti, ali i posebno objasniti pojmove **BIĆE** i **SUŠTINA**. Smatrao je da su biće, stvar i nužnost pojmovi koji su utisnuti u ljudski duh, te se ne izvode iz pojmova koji su od njih jasniji. Po njemu biće i suština su prvobitni pojmovi, skoro jednaki po važnosti, ali je ipak biće „apsolutno polazište“ svakog ljudskog i filozofskog mišljenja i to kako u konkretnom značenju tako i u svemu što na bilo koji način postoji. U narednom tekstu pokušaću da objasnim šta znače pojmovi biće i suština, kako su prisutni u raznim bićima i kakav im je odnos prema logičkim pojmovima: rodu, vrsti i razlici. Da bi mogli objasniti značenje biti tj. suštine mi moramo odrediti značenje bića. Toma to objašnjava kao upoznavanje jednostavnih pojmova pomoću složenih, izgovorom da je tako lakše shvatiti.

ŠTA SE UOPŠTE OZNAČAVA IZRAZIMA BIĆA I SUŠTINE?

Biće se u ljudskom govoru upotrebljava u dva značenja: prvo je ono koje se razvrstava u deset kategorija, a drugo označava istinitost izričaja smatra Toma. Razlika u ova dva značenja je ta što se na drugi način može nazvati sve ono o čemu se može iskazati potvrdan izričaj, čak i kad to biće ne postoji kao stvar. Na primer ako kažemo „senka je došla“ mi govorimo neku situaciju koja predstavlja odsutnost svetla jer senka nije stvar kao sunce nego samo zavisi od njega. Međutim, tom rečenicom smo mi na slikovit način „došla je“ predstavili istinitost događanja, ali ne i sam događaj jer senka nije stvar i ne može doći. Toma na osnovu toga kaže da su poricanje i nedostaci neka bića tj. njihovo postojanje, ali ne kao stvari nego neka tvrdnja, dokaz. Biće u pravom smislu označava ono što stvarno postoji. Dosledno tome izraz „suština“ ne označava biće u drugom smislu, kao neki izričaj, nego označava konkretna bića. „Biće u pravom smislu označava suštinu stvari“. Pošto se konkretno biće razvrstava u deset stvari (kategorija), suština mora da označava nešto zajedničko tim stvarima po kojima se bića svrstavaju u rodove i vrste. Kriterijum po kojem neka stvar ulazi u određen rod ili vrstu daje se definicijom koja otkriva šta je dotična stvar. Definicija za izraz suštine je „ono što bijaše biti“ – ono poseduje suštinu na način štote. Bit (suština) se naziva još i forma (oblik, odrednica, ono što oblikuje) ako određuje oblik bilo koje stvari. Bit se naziva još i narav, a podrazumeva sve ono što čovekov um može shvatiti. Avicena tvrdi da je „svako biće neka narav“ jer su neke stvari shvatljive samo po definiciji i suštini. Narav označava suštinu stvari ukoliko je usmerena prema vlastitom delovanju te stvari, što znači da suština nije „statički“ element nego „dinamički“. „Štota“ vuče poreklo iz onog što se daje definicijom, dok sa suštinom želimo da kažemo da neko biće po i u definiciji sadrži suštinu.

KAKO JE SUŠTINA PRISUTNA U SLOŽENIM BIĆIMA I NA ŠTA CILJA IZRAZ „SUŠTINA“ U NJIMA?

Biće u pravom značenju iskazuje samostalna bića (substantiis), a u izvedenom smislu pripadne osobine (accidentibus). Iz toga sledi da je suština u punom i pravom značenju prisutna u samostalnim bićima, a u pripadnim osobinama prisutna je na poseban način i u određenom smislu. Neka su samostalna bića prosta (jednostavna), neka složena, a oba imaju suštinu. Jednostavna bića su odličnija pa samim tim je i njihova suština odličnija. Bog je iskonsko i jednostavno samostalno biće i kao takvo je uzrok složenim bićima. To znači da složena bića proizilaze iz jednostavnih. Međutim, suština jednostavnih bića je zagonetna i zato treba početi od suštine složenih bića polazeći od onoga što sam na početku napisao - „tako je lakše shvatiti“.

Složena bića, kao što je na primer čovek koji ima dušu i telo, imaju neku odrednicu (formu, oblik) i materiju. Mi ne možemo samo po jednoj od to dvoje da zaključimo suštinu nekog bića. Materija, samostalno, ne predstavlja suštinu jer je stvar spoznatljiva po svojoj suštini te se po njoj razvrstava u neki rod ili vrstu. Ona nije ni počelo spoznaje, a nije dovoljna ni za razvrstavanje nego se to obavlja po nečemu što istinskije postoji. Međutim, ni za odrednicu ne možemo da kažemo da predstavlja suštinu.

Sušтина se predstavlja definicijom stvari iz koje sledi da suština predstavlja složenicu materije i odrednice i nalazi se u toj složenici, a ne neki odnos između odrednice i materije. Sama odrednica definiše neke pripadne osobine dok materija predstavlja nosioca tih osobina. Materija postaje pravo određeno biće zahvaljujući odrednici koja kako Toma kaže predstavlja „zbiljnost materije“. „Suština je ono na osnovu čega mi kažemo da neka stvar postoji kao biće“ kaže Toma.

„Konkretna (signata) materija je izvor individualnosti“ smatra Toma, a iz toga sledi da je suština pojedinačna, a ne opšta odnosno opštost se ne može definisati. Svaki čovek kao pojedinac ima sopstvenu konkretnu suštinu („Sokrat nije ništa drugo nego jedinstvo života i razumnosti u čemu se sastoji njegova suština“ kaže Avicena) dok je suština čoveka kao uopštenog bića neodređena kao i on sam. Tako Toma razlikuje suštinu roda i vrste. Kao što se jedinka određuje spram vrste tako se i vrsta konkretizuje spram roda „svojom sastavnom razlikom koja vuče poreklo od odrednice“. Vrsta se ne razlikuje od roda po tome što ona ima nešto što rod ne nego po onome što ona ima konkretno, a rod neodređeno. Toma je za objašnjenje uzeo kao primer izraz „telo“. Sa njim je napravio razliku između ontičkih elemenata nekog bića i pojmovnih elemenata njegovog razumevanja. U prvom slučaju taj izraz označava trodimenzionalnost (nešto omeđano sa tri dimenzije), a u drugom obuhvata sve ono što je sadržano razgovetno i nerazgovetno unutar tri dimenzije. Takođe, Toma je istim dokazom dokazao da živo biće predstavlja sastavnicu „tela“ i „duše“. Toma kaže: „Telo je ono čija odrednica omogućava ukazivanje na njegove tri dimenzije“ i tada podrazumeva bilo koju odrednicu pa i dušu. „Prema tome, odrednica živog bića uključno je sadržana u odrednici tela, ukoliko telo označava rod prema živom biću“ na kraju zaključuje Toma.

Rod označava celinu u smislu nekog proširenog značenja koje određuje materijalni element ne određujući njenu vlastitu odrednicu. Rod nije materija, ali ima poreklo odatle. Razlika ima neko prošireno značenje koje vuče poreklo od vlastite odrednice, ali tako da u njen pojam nije neposredno uključena određena materija. Avicena kaže da se rod u razlici ne uzima u smislu sastavnog dela njene suštine. Na sličan način se odnosi i nosioc prema svojim osobinama. Definicijom se obuhvata materija koju označava izraz „rod“ i vlastita odrednica koju označava izraz „razlika“. Toma zaključuje da se stvar koja je složena od svojih elemenata ne može izjednačiti sa njima, pa tako se ni složeni pojam ne može izjednačiti sa svojim sastavnicama. Definiciju, odnosno vrstu po Tomi, čine dva pojma: razlika i rod, a ne samo jedan od njih. Takođe, tvrdi da razum određuje vlastitu odrednicu.

Iako rod označava celu suštinu vrste, nije nužno da različite vrste koje imaju isti rod imaju i istu suštinu jer iz jedinstva roda proizilazi neodređenost odnosno neopredeljenost. Rod označava i odrednicu, ali ne isključivo „ovu“ ili „onu“. To isključivo označava razlika, ali ta odrednica nije različita od one koju rod označava neodređeno nego je ista. Ako se rodu doda razlika time uklanjamo neodređenost koja je

uzrok njegove jedinstvenosti i tako ostaju vrste koje su po suštini različite. Vrsta je neodređena spram jedinke, a rod neodređen spram vrste. Međutim, kad se rod dodaje vrsti označava sve što je bitno sadržano u njoj, a tako i vrsta kad se dodaje jedinki. Ako se narav vrste označava tako da se iz nje isključuje konkretna materija koja je počelo individualnosti tada se vrsta ponaša kao deo suštine. Ali, Avicena kaže: „Suština složenog bića nije istovetna sa tim složenim bićem, iako je i sama suština složena“, a Toma je saglasan sa njim.

Vrsta se konkretizuje spram roda odrednicom dok se jedinka konkretizuje spram vrste pomoću materije. Zbog toga izraz koji svojim značenjem usmerava na element po kojem narav roda vuče poreklo, ali tako da ostavlja vlastitu odrednicu koja ozbiljuje vrstu, mora označavati materijalni deo celine. Isto tako sa druge strane, izraz koji svojim značenjem usmerava na element od kog narav vrste vuče svoje poreklo tako da ostavlja po strani konkretnu materiju označava odredbeni deo. Toma na kraju zaključuje da suština pojedinca nije isto što i pojedinac („Suština Sokrata nije isto što i Sokrat“).

KAKO SE ODNOSI SUŠTINA SPRAM POJMA RODA, VRSTE I RAZLIKE?

Nemoguće je da se opšti pojam, roda ili vrste ukoliko je nosilac delimičnog značenja, podudara sa suštinom. Takođe, ne može se reći da pojam roda ili vrste odgovara suštini ako ona označava nešto što je odvojeno od konkretne stvari kako su tvrdili platoničari srednjeg veka. U tom slučaju se rod i vrsta ne bi mogli prepisati pojedinačnom biću, a to bi bilo besmisleno i ne bi moglo pomoći u spoznaji pojedinačnih bića. Stoga, Toma je zaključio da pojam roda ili vrste odgovara suštini ukoliko su nosioci celovitog značenja.

Toma je uzeo narav (suštinu) u tom smislu i promatrao je sa dva gledišta. Prvo ju je posmatrao tako da ima vlastiti pojam, a tako gledano istinitim joj se pripisuje samo ono što joj kao takvoj i pripada. S drugog gledišta, uzeo je u obzir njeno istinsko prebivanje u određenim jedinkama i zaključio da se naravi nuzgredno pripisuje neko svojstvo zbog nosioca u kom prebiva. No, narav postoji na dva načina: prvo u pojedinačnim stvarima i drugo u ljudskom duhu. U oba načina pojavljuju se pripadna svojstva, ali ipak, samoj naravi, promatranoj sa svoga bezuvetnog stajališta, nijedan od tih načina postojanja ne pripada nužno. Toma je dokazao da je narav čoveka po sebi neopredeljena za bilo koji način postojanja, ali ne tako da ih isključuje. Ta se narav uzeta u spomenutom smislu prepisuje konkretnim bićima. Ne može se reći da naravi u ovom smislu odgovara pojam opštosti, ali ne može se kazati da je pojam roda ili vrste prisutan u ljudskoj naravi na način koji je svojstven jedinkama. U jedinkama nema jednovite ljudske naravi koja bi prebivala u svim jedinkama što je zahtev opšteg pojma.

Stoga, Toma zaključuje da pojam vrste pripada ljudskoj naravi, ali na način koji je svojstven njenom postojanju u ljudskom umu – bez konkretnih obeležja, pa zato i ima jednoliko značenje. Narav, pojam čoveka ostavljajući po strani, ne isključuje osebnostna obeležja pojedinaca, sabire njihove zajedničke osobine te tako predstavlja „sličnost“ svih po čemu omogućava da upoznamo ono po čemu su ljudi upravo ljudi. No ako ljudska narav, ukoliko je pojmovno određena, nosi obeležje opštosti kad se uspoređi sa

bićima što prebivaju izvan ljudskog duha, ona je izraz svih jedinki. Taj pojam je pojedinačan ako je prisutan u umu ovog ili onog čoveka. Toma je, zatim, uvideo da je Avicena napravio grešku s kojom se on nije saglasio i koju je oštro napadao. Greška se temeljila na tvrdnji Avicene „o jednom istom umu svih ljudi“ što bi po Tomi poricalo ljudsku osobnost. Toma je ovu tvrdnju napadao u obema „*Sumama*“. Toma je svoje mišljenje obrazložio u tekstu primerom kipa koji, iako, predstavlja ljude ima svoju konkretno i vlastito postojanje jer je od određene materije. Ljudska narav, uzeta apsolutno može se pripisati pojedincu, dok mu se pojam vrste ne može pripisati na taj način nego samo po pripadnim osobinama prema njihovom postojanju u umu. Međutim, ono što pripada svim ljudima pripada i pojedincu što je i karakteristika roda već data definicijom.

Pripisivanje je radnja koju izvodi um što spaja i razlaže (razlučuje) pojmove koja se temelji na istinskom jedinstvu onih elemenata koji se međusobno pripisuju. Zato pojam roda, koji nastaje kao rezultat umske radnje, može obuhvatiti i pojam pripisivanja, ali ne znači da su istovetni. Iz toga se razbire kako se bit odnosno narav odnosi spram pojma vrste. Dakle, pojam vrste se ne odnosi na ono što pripada suštini kad se uzme u apsolutnom smislu niti se odnosi na pripadne osobine koje su popratne pojave njena načina prebivanja van ljudskog duha (kao boje bela ili crna) nego se odnosi na pripadne osobine koje su popratna pojava njenom načinu prebivanja u umu. Na ovaj način joj odgovara pojam roda odnosno razlike.

NA KOJI JE NAČIN SUŠTINA PRISUTNA U ČISTO DUHOVNIM BIĆIMA?

Ovo se odnosi na koji je način prisutna suština u duši i u umnim bićima (intelligentis) i u iskonskom uzroku. Toma tvdi da je iskonski uzrok jednostavan, a duhovna i umska bića se ne sastoje od odrednice i materije odnosno da su sva misaona bića zasebna jer ona ne pripadaju materijalnom svetu. „Umska i duhovna bića nisu složena od materije i odrednice nego od odrednice i bitka“ tvrdi Toma. To znači da su složena samo od BITI (što) i postojanja (jest), premda im bit nije složena od materije i odrednice iz čega sledi da ona ne postoje nužno i uvek. Toma se u ovoj tezi oslanjao na devetu tezu iz „*Knjige o uzrocima*“ gde se iznosi da umsko biće ima odrednicu i bitak; a odrednica se samo uzima u smislu biti (suštine), odnosno jednostavne stvari.

„Odrednica pošto ozbiljuje materiju može da postoji bez materije“ smatra Toma. Ali postoje odrednice koje su nužno sjedinjene s materijom, a razlog je što su udaljene od iskonskog počela, ali one koje su u blizini iskonskog počela su nezavisne od materije. Suština (bit) odnosno štota (quadditas) umskih bića nije ništa drugo doli sama odrednica. Razlika između složenih i jednostavnih bića je u tome što bit složenih bića čini i odrednica i materija, a jednostavnih samo odrednica. Prva razlika koja proizilazi iz „glavne razlike“ jeste ta što bit složenih bića se može označiti kao celina ili deo zbog materija koje se konkretiziraju. Avicena tvrdi da je bit jednostavnih bića sama jednostavnost jer u njemu (jednostavnom biću) nema ništa s čim bi se sjedinio. Iz toga se zaključuje da je jednostavno biće celovito. Druga je razlika ta da biti složenih bića

ako su sjedinjene sa konkretnom materijom teže za brojnošću koja se prilagođava diobama materije pa se dešava da su neka bića po vrsti ista, a brojem različita. Avicena izričito tvrdi da kod jednostavnih bića postoji onoliko vrsta koliko i jedinki odnosno nema mnoštva jedinki u vrsti. Ova teza je bila veoma (temeljno) značajna Tomi za njegova učenja o „ontičkom trojstvu čisto duhovnog sveta“ (đavola i anđela), a doprinosi i razumevanju njegove antropološke i sociološke misli. Budući da svi ljudi, unatoč razlikama, spadaju u jednu te istu ljudsku vrstu, oni su po „prirodi jednaki“ dok su anđeli i đavoli različiti jer svaki pojedinac predstavlja zasebnu ontičku vrstu.

Premda se jednostavna bića sastoje samo o odrednice bez materije, ipak nisu sasvim jednostavna poput čiste zbiljnosti nego u njihov sastav ulazi mogućnost. Toma je smatrao da je sav stvoreni svet obeležen mogućnošću daljeg ostvarivanja. Bog je „čista zbiljnost“, a iskonska materija je „čista mogućnost“. Između ta dva apsolutna pola nalaze se razni stupnjevi složenosti između mogućnosti i zbiljnosti: elementi, biljke, složena tela, životinje, ljudi i čisto duhovna bića. Zato je svet napeto zbivanje.

Toma kaže da sve što ne spada u pojam biti (štote) čini izvanjski dodatak i stvara složenicu s suštinom. Ali, svaka suština se može pojmiti bez znanja o njenom postojanju što znači da je postojanje različito od štote. Izuzetak predstavlja nužno i iskonsko biće čija je suština povezana sa postojanjem. U svim ostalim bićima jedna je stvar njihovo bivstvovanje (esse), a drugo je štota (quidditas) ili narav, odnosno odrednica tvrdi Toma. Stoga, nužno je da se u umskim bićima razlikuju bivstvovanje i odrednica. „Umsko biće složeno je od odrednice i bivstvovanja“ zaključuje Toma. No svaka osobina koja pripada nekom biću ili je posledica koja proizilazi iz izvorišta njene naravi ili pak potiče od nekog izvanjskog izvorišta. Toma je smatrao da stvar ne može da bude uzrok samoj sebi (causa sui), a ovaj dokazni postupak će koristiti kao „drugi put“ u „*Sumi teologije*“ za dokaz postojanja Boga. Takođe, Toma ovaj pojam „causa sui“ odbacuje kao protivrečan. Toma kaže da postoji biće koje je uzrok svim ostalim bićima zbog toga što je ono čisti bitak. Inače bi uzroci bili beskonačni jer svaka stvar koja nije čisti bitak prima postojanje od nekog uzroka. Ovako je Toma uspeo da dokaže postojanje Boga: „svako umsko biće mora biti složeno od odrednice i postojanja, a njihovo postojanje proizilazi od iskonskog bića koje je čisti bitak, a to je iskonski uzrok – Bog“. Svako biće koje prima neku osobinu od drugog nalazi se u stanju mogućnosti, a osobina koju prima označuje njegovo stanje zbiljnosti. Stoga, nužno je da bit odnosno odrednica, koja je umsko biće, bude u stanju mogućnosti spram postojanja koje prima od Boga. To primljeno postojanje označava njezino stanje zbiljnosti. Tako je, dakle, u umskim bićima prisutna mogućnost i zbiljnost, ali ne i odrednica i materija osim u posve raznoznačnom smislu.

Umska bića se međusobno razlikuju prema različitom stupnju mogućnosti i zbiljnosti tako da se na višem stupnju nalazi biće bliže iskonskom biću, pa sadrži više zbiljnosti, a manje mogućnosti. To stepenovanje zaključuje ljudska duša koja se nalazi na najnižem stepenu umskih bića smatra Toma. Stoga, njen primalački um se odnosi spram odredica koje želi shvatiti kao što se prvobitna materija odnosi spram odrednice sveta. Zato on upoređuje ljudsku dušu s praznom pločom na kojoj nije ništa napisano. A budući da je ljudska duša između svih umskih bića najviše opterećena mogućnošću ona je tako bliska materijalnom svetu da ga privlači k sebi kako bi sudelovao u njenom biću, pa iz duše i tela nastaje jedno biće u jedinstvenoj složenici. Ljudska duša je takva da po

svom ustrojstvu „privlači“ materiju, sjedinjuje se s njom i u njoj ostvaruje svoju slobodu.

KAKO JE SUŠTINA NA RAZLIČITE NAČINE PRISUTNA U RAZLIČITIM BIĆIMA?

Toma kaže: „Suština je na tri načina prisutna u samostalnim bićima“. Bog je biće čija je suština istovremena sa njegovim postojanjem zbog čega su neki filozofi tvrdili da Bog i nema suštinu jer njegova suština nije ništa drugo nego postojanje. Pošto Bog, dakle, nema različitu suštinu od postojanja on se ne svrstava ni u kakav rod. Iako je Bog čisti bitak on ipak ima i ostala savršenstva (ili odlike). On poseduje sva savršenstva kojima su obdareni ostali rodovi bića zbog čega Toma kaže da je savršen u punom smislu reči. Ali, Bog poseduje ta savršenstva na odličniji način nego sva ostala bića jer u njemu su sjedinjena, a u ostalim bićima nepovezana. U toj nepovezanosti i neusklađenosti odlika u svetu, a posebno u čoveku Toma vidi osnovicu njegove tragičnosti. Tako npr. čovek razvija tehniku, a zanemaruje etičke vrednosti. Inače, ljudsko nezadovoljstvo proizilazi i iz toga što je neko pametan, ali zao, drugi dobar, ali glup...

Prema Tomi na drugi način je prisutna suština u stvorenim umskim bićima u kojima se postoje razlikuje od njihove suštine premda ta suština nije povezana sa materijom. Umska bića su ograničena u svom postojanju koje primaju od višeg bića, odnosno prema gore, ali nisu ograničena prema dole jer njihove odrednice ne ograničava prihvatna mogućnost materije s kojom bi bile sjedinjene. Zato kod njih ne postoji više jedinki u jednoj vrsti osim u slučaju ljudske duše što je posledica njenog sjedinjena s telom. Pošto kod umskih bića suština nije istovetna s postojanjem na njih možemo primeniti kategorije i dosledno tome možemo razabrati u njima rod, vrstu i razliku, premda su nam njihove osebnije razlike skrivene tvrdi Toma. Pojmovi roda i razlike se razlikuje između osećajnih i duhovnih bića. Suština duhovnih bića je jednostavna i zato poreklo razlike ne može biti neki deo njihove suštine nego samo cela suština. „Kod duhovnih bića cela suština je poreklo roda, ali na poseban način“ kaže Toma.

Na treći način prisutna je suština u stvarima koje su složene od materije i odrednice kod kojih je bivstvovanje zavisno i ograničeno jer ga primaju od drugog bića. Ali, njihova narav (bit) zavisi i od konkretne materije. Zbog razlike konkretnih materija u jednoj vrsti može biti više jedinki.

KAKO JE SUŠTINA PRISUTNA U PRIPADNIM OSOBINAMA?

Bit je ono što označavamo definicijom. Stoga, način prisutnosti suštine u pripadnim osobinama mora odgovarati načinu definisanja. Taj način definisanja je nepotpun jer mora biti naveden i nosioc tih osobina odnosno ne možemo govoriti o pripadnim osobinama, a da ne govorimo o njihovom nosiocu. Toma kaže: „Pripadne

osobine ne postoje samostalno i nezavisno od svog nosioca.“ Nosilac kojemu pridolazi pripadna osobina u sebi je celovito biće. Ono postoji samostalno u svom bivstvu i po prirodi prethodi “pripadnoj osobini koja na dolazi na nju“ smatra Toma. Spoj nosioca i pripadne osobine ne stvara nužno jedinstvo nego pripadno. Zato iz njihovog spoja ne nastaje neka suština kao iz spoja materije i odrednice. „Pripadna osobina je biće u određenom smislu pa je i bit prisutna u njoj na izvestan način“, na kraju dodaje Toma.

Toma kaže da neke pripadne osobine označavaju odrednicu, a neke materiju, a da odrednica može da postoji bez materije dok materija postoji samo posredovanjem odrednice. Iz toga proizilazi da među pripadnim osobinama koje obeležavaju odrednicu ima nekih koje nisu povezane s materijom, npr. razumevanje nije radnja nekog telesnog organa. Druge su opet povezane s materijom (osećanje). Ali, postoji neka razlika i kod pripadnih osobina koje obeležavaju materiju. Za primer Toma uzima muškarca i ženu. Razlika između muškog i ženskog ne proizilazi iz same suštine neke vrste živih bića, kao da bi npr. muškarac bio više čovek nego žena. Ta razlika izvire iz telesnog elementa njihovih bića, stoga pripada samo određenim jedinkama. Spolnost je duboko ukorenjena u živa bića: muško ili žensko prožima čitavo biće neke jedinke. Zato Toma kaže da je spolnost pripadna osobina koja obeležava „materiju u odnosu spram odrednice vrste“ tj. ona prodire do suštine. Sporedne pripadne osobine, kao npr. boja kože, po Tomi obeležavaju „materiju u odnosu spram odrednice roda“ tj. osobine koje pripadaju i drugim živim bićima. Toma smatra da postoje i neke pripadne osobine koje obeležavaju „razumnu narav“ kao npr. smeh što Toma tumači kao „posledicu svojevrsnog zapažanja ljudskog duha“. Treba napomenuti da pripadne osobine ponekad proizilaze iz izvorišta suštine u stanju pune zbiljnosti, kao npr. toplina u vatri koja je svagda istinski topla. No ponekad proizilaze samo u stanju neke mogućnosti, a ozbiljuje ih neki vanjski činilac. Toma razlikuje tri vrste osobina vlastite (smeh), nedeljive (spolnost živih bića) i deljive (hodanje).

Toma kaže: „Moramo imati na umu da pojmovi rod, vrsta i razlika imaju drugačije značenje kod pripadnih osobina, a drugačije kod njihovih samostalnih podloga jer iz pripadne osobine i njihova nosioca ne nastaje neko zasebno jedinstveno biće.“ Budući da pripadne osobine nisu složene od odrednice i materije, u njima rod ne vuče svoje poreklo od materije, ni razlika od odrednice, kao što je u slučaju složenih bića nego se rod mora razabrati iz njihovih načina postojanja. Razlike kod pripadnih osobina vuku poreklo od različitih izvora koji ih uzrokuju, a razlike se ponekad određuju i pomoću učinaka pripadnih osobina.

Na kraju rasprave Toma daje konačan zaključak: „Iskonsko biće je beskrajno jednostavno i na njega ne možemo primeniti pojam roda ili vrste, pa ni definiciju, a sve to zbog njegove jednostavnosti“.

LITERATURA:

Toma Akvinski „Summa Theologica“